

τούτου ἀλλὰ καθὼς πολὺ ἐπεθύμουν νὰ διαφωτίσω τὰς μεταξὺ τοῦ σκεπτικισμοῦ τοῦ Χιούμη καὶ τοῦ Καντισμοῦ σχέσεις ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν ἔποψιν καὶ τὸ δραμητικόν ἀμφοτέρων, οὕτως ἐπίσης μὲ ἐνδιέφερε νὰ σὰς ἀνακαλέσω ὅλας τὰς ἠθικὰς συνεπεΐας τοῦ σκεπτικισμοῦ του, ὅπως ἐν καιρῷ παραβάλω αὐτὰς πρὸς τὰς ἠθικὰς συνεπεΐας τοῦ Καντισμοῦ καὶ καταστήσω τοιοῦτοτρόπως φανερόν, ὅτι, ἐὰν ὄχι ὀλίγαι εἶναι αἱ ὁμοιότητες ὡς πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ λόγου, μεγίστη ὁμοίως εἶναι μεταξύ αὐτῶν ἡ διαφορὰ ὡς πρὸς τὰς ἠθικὰς διδασκαλίας. Θέλουμεν ἰδεῖ ἐν καιρῷ πῶς τὸ θουμαστὸν πνεῦμα τοῦ Καντίου ἐδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀξιοθηρητάς συνεπεΐας τοῦ σκεπτικισμοῦ του, εὐρὸν ἐν τῷ πρακτικῷ λόγῳ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς ἠθικῆς καθαρωτάτης, ὑψηλοτάτης καὶ νὰθ' ὅλα συμφώνου πρὸ τὰς θείας ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου.

3.

Θέλω πρῶτον σὰς ὑποβάλλει συνοπτικῶς τὰ προλεγόμενα τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς Κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λόγου.

Ὁ ἀνθρώπινος λόγος φαίνεται καταδικασμένος νὰ κοπιᾷζῃ περὶ τινὰ προβλήματα, ἅτινα ὑπερβαίνουν τὰς δυνάμεις του. Ὅθεν ἀναγνώριζων τὴν ἀδυναμίαν του, προστρέχει εἰς δόγματα, τὰ ὅποια ὑπερπηδῶσι τὰ ὅρια τῆς πείρας· ἀλλὰ τὰ δόγματα ταῦτα, μολοντί τὰ εὐρίσκει σύμφωνα πρὸς τὴν καθολικὴν συνάνεσιν, δὲν δύναται νὰ κρίνῃ· ἐντεῦθεν πηγάζουσιν ἀντιφάσεις καὶ ἀμφισβητήσεις ἀτελεύτητοι, καὶ τὸ πεδίον τῶν ἀπείρων τούτων φιλονεικιῶν καλεῖται Μεταφυσική. Ἡ Μεταφυσική, ἀνασσα ποτὲ τῶν ἐπιστημῶν, διεσχίσθη ἀπὸ ἐσωτερικῆς διχονοίας, ἐπολεμήθη καὶ σχεδὸν κατεστράφη ὑπὸ τοῦ σκεπτικισμοῦ. Οἱ καλλιεργοῦντες ὁμοίως αὐτὴν ἐπανελάβον τὸ ἔργον, ἀλλ' ἡ διαφωνία των ἀνεγένεσε τὰς ἀρχαίας ἐριδας, καὶ ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα; Ἄρ' οὐ ἐδοκίμασαν, ὡς πιστεύουσιν, ὅλας τὰς ὁδοὺς, ἐπικρατεῖ σήμερον εἰς τοὺς θεράποντας τῆς φιλοσοφίας ἡ ἀηδία καὶ ἡ πλήρης ἐκείνη ἀδιαφορία, ἥτις εἰς τὰς ἐπιστήμας εἶναι μῆτηρ συγχύσεως καὶ σκότους. Ἄλλ' ἡ κατάστασις αὕτη προμηνύει τὴν προσεχῆ μεταμόρφωσιν καὶ τακτοποίησιν τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ ἀνθρώπος δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀδιάφορος πρὸς τὴν ζήτησιν ταύτην. Αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἵτινες περιφρονοῦσι τὰς μεταφυσικὰς ιδέας, τὰς μεταχειρίζονται καὶ ὑποβάλλονται εἰς αὐτὰς χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῶσι. Καὶ τὸ παρὰ τισιν ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς ἀδιαφορίας δὲν προ-

έρχεται οὔτε ἀπὸ ἠρκασύτητος, οὔτε ἀπὸ καυφότητος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ὠριμότητά τοῦ ἀνθρώπινου νοός, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει πλέον νὰ ἀπατηθῆ καὶ ζητεῖ δικαστήριον ἀρμυδιον, τὸ ὁποῖον, κατκτελλοὺν πᾶσαν κενόδοξον προπέτειαν, νὰ δικάσῃ τοιαῦτα ζητήματα διὰ ἀυθαϊρέτων ἀποφάσεων, ἀλλὰ δυνάμει τῶν ἰδίων καὶ ἀναλλοιώτων νόμων. Τὸ ἀρμυδιον τοῦτο δικαστήριον ἄλλο δὲν δύναται νὰ ἦναι ὡς πρὸς τὸν ἀνθρώπου, εἰμὴ ἡ Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου.

Ἡ Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου δὲν εἶναι φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐπίκρισις, ἀλλ' ἐπίκρισις τῆς δυνάμεως τοῦ συλλογίζεσθαι περὶ ὄλων ἐκείνων τῶν γνώσεων, αἵτινες εἶναι πάσης πείρας ἀνεξάρτητοι.

Τεῖνει λοιπὸν νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ ἀδυνατοῦ τῆς μεταφυσικῆς ἐν γένει, καὶ νὰ προσδιορίσῃ δυνάμει τινῶν ἀρχῶν τὰς πηγὰς, τὴν ἕκτασιν, τὸ σύνολον καὶ τὰ ὅρια τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστήμης.

Ἐισελθὼν εἰς τὴν μόνην ἀπείρατον ἀπονέμουσαν ταύτην ὁδὸν, ἀπέδειξα πῶς δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὰς πλάνας, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ λόγος, ὅταν δὲν βοηθῆται ὑπὸ τῆς πείρας, διαφωνεῖ πρὸς ἑαυτόν. Δὲν ἀπέφυγα κανέν ζήτημα, ὅλα τὰ ἐξέθεσα, ἀνέλυσα τὴν λόγον καθ' ὅλα τὰ στοιχεῖα του, ἀπέδειξα τὰς ἀντιφάσεις του, καὶ εἰάν δὲν ἔλυσα τὰ ζητήματα, τοῦτο συνέβη διότι δὲν ἠδύναμην νὰ τὸ κάμω χωρὶς ἀγυρτεῖαν καὶ χωρὶς νὰ ἀποτύχω τοῦ σκοποῦ πάσης φιλοσοφίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ν' ἀφαιρεθῆ πᾶσα ἀπάτη, πᾶσα παρενόησις καὶ μὲ αὐτὴν τὴν θυσίαν τῶν περιφημοτέρων καὶ προσφιλοστέρων δοξασιῶν. Καὶ ἡ πρόθεσις αὕτη εἶναι μετριωτέρα παρ' ὅ,τι ἠδύνατο νὰ φανῆ ἐκ πρώτης ὄψεως, διότι παρὰ νὰ κάμη τις ἐπίδειξιν ψευδοῦς ἐπιστήμης, κάλλιον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν καὶ ἀμάθειάν του.

Τοιαῦτη εἶναι οὐσιωδῶς τῶν προλεγομένων τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἡ σύνοψις.

Τὰ τῆς δευτέρας (τοῦ 1787.) ἀρχίζουσι καὶ αὐτὰ μὲ τὴν ἀπορίαν, εἰάν ἡ μελέτη ἢ διδάχουσα ἡμᾶς τὴν τελειοποίησιν τῶν γνώσεων μας, δύναται νὰ ὀδεύσῃ ὁδὸν ἀσφαλῆ καὶ ὄντως ἐπιστημονικὴν. Εἶναι χρεὸς τοῦ λόγου νὰ προσπαθῆσῃ νὰ χαράξῃ καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὴν ὁδὸν ταύτην, καὶ ἂν ἔμελε νὰ παραιτηθῆ τοῦ σκοποῦ ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς μάταιον καὶ κενόν.—Ἡ λογικὴ τείνουσα νὰ ἐκθέσῃ μὲ ὄλην τὴν ἀκρίβειαν τοὺς κανόνας παντὸς συλλογισμοῦ οἰαδῆποτε ἄλλως ἦναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἀξία τῆς βλῆς αὐτοῦ ἢ τῶν περὶ ὧν συλλογίζομεθα ἰδεῶν, ἀπέφυγε πάντα ταῦτα τὰ ἄτοπα, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι καὶ τὴν σήμερον οἷα ἦτο καὶ ἐπὶ Ἀριστοτέλους.

Τούτο δὲ τὸ πλεονέκτημα ὀφείλει εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν ὀρίων τῆς, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν δὲν στοχάζεται τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν τῶν ἰδεῶν, καὶ μόνον προσέχει αὐστηρῶς εἰς τοὺς ἰδίους τοῦ νοῦς τύπους.

Ἰνα δὲ ἡ ἀντικειμενικὴ αὕτη ἀλήθεια γίνῃ λογικὴ, ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνωνται ἐν αὐτῇ πράγματα τινὰ ἐν τῶν προτέρων, καὶ νὰ συγκρίνωνται ἔπειτα μὲ τὰ ἀντιστοιχοῦν εἰς αὐτὰ ἀντικείμενον εἴτε πρόκειται περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γνώσεών μας καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀντιστοιχὰ τούτων ἀντικείμενα εἴτε πρόκειται περὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐννοιῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος συνιστᾷ τὸν θεωρητικὸν λόγον, τὸ δὲ δευτέρον τὸν πρακτικόν, ἀλλ' εἰς ἀμφότερα πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὸ εἰλικρινές καὶ καθαρὸν καὶ ἐκ τῶν προτέρων στοιχεῖον ἀπὸ τὸ ἐμπειρικόν.

Ἡ θεωρητικὴ γνῶσις περιλαμβάνει ὅλην τὴν μαθηματικὴν καὶ φυσικὴν. Αἱ δύο αὗται ἐπιστῆμαι θέτουσι κατὰ πρόληψιν τὰ ἀντικείμενά των· ἡ μὲν πρώτη ὅλως καθαρῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων, ἡ δὲ δευτέρη μόνον ἐν μέρει. Ἡ μαθηματικὴ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀσφαλῆ τῆς ἐπιστήμης ὁδὸν παρὰ τῷ πλέον θαυμαστῷ τῶν λαῶν, τῷ Ἑλληνικῷ. Ἄγνοοῦμεν τὰς πρώτας αὐτῆς προσπάθειάς καὶ ἀβεβαιότητάς. — Ἡ δὲ φυσικὴ δὲν εἰσῆλθεν εἰμὴ διὰ τοῦ Βάκωνος. Ἐν ᾧ πρῶτον περιεφέρετο πλανώμενη χωρὶς διενθυσιν καὶ σκοπόν, ἤρχισε νὰ συσταθῇ καθὼς ἐπιστήμη ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐκκλονίσθη πείρα μὲ βεβαίας ἀρχάς.

Ἄλλ' ἡ Μεταφυσικὴ, καὶ τοὶ πασῶν ἡ ἀρχαιοτέρα, δὲν ὑπῆρξε τόσον εὐτυχῆς, καθότι δὲν εἶναι εἰσέτι κανονισμένη, καὶ ὁμοιάζει παλαιστραν, ἐν ᾗ δύνανται μὲν νὰ γυμνασθῶσιν οἱ ἀθληταὶ καὶ ν' ἀποκτήσωσι νέας δυνάμεις, ἀλλ' ἐνθα οὐδεὶς δύναται νὰ ἀξιώθῃ τοῦ βραβείου. Τούτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡμάρτομεν τῆς ὁδοῦ. Ἄς ὠφελθῶμεν λοιπόν, καθ' ὅσον εἶναι δυνατὸν, ἐκ τῶν παραδειγμάτων τῆς Μαθηματικῆς καὶ τῆς Φυσικῆς καὶ ἄς προσπαθῆσωμεν νὰ κατορθώσωμεν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην μεταβολὴν τῆς διεθύνσεως, ἥτις τόσον θαυμασίως ἐπετάχυνε τὰς προόδους τῶν ἄλλων δύο.

Ἐπέθεσαν ἄχρι τοῦδε ὅτι πᾶσα γνῶσις ἡμῶν ὀφείλει νὰ κανονισθῇ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων καὶ ἐπομένως πᾶσα ζήτησις ἐννοιῶν ἐκ τῶν προτέρων ἀπεκλείσθη καὶ ἐντεῦθεν προήλθε τὸ ἀτελεσφόρητον ὄλων τῶν προσπαθειῶν ὅσαι ἐγίναν πρὸς αἰξήσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Ἄς δοκιμάσωμεν ὅλως ἐναντίον ὁδὸν ἃς κάμωμεν ὥστε τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα τρόπον τινὰ νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς ἡμετέρας ἐννοίας. Οὕτως ὁ Κοπέρνικος

ἀπελπισθεὶς νὰ ἐξηγήσῃ τὰ κινήματα τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἐν ὧσιν ἐπιστεύετο ὅτι οἱ ἀστέρες ἐστρέφοντο περὶ τὸν θεατὴν, ἐπροσπάθησε νὰ λάβῃ ὀρθότερον ἐξαγόμενον θέτων εἰς κίνησιν τοὺς θεατὰς καὶ εἰς ἀκίνησιν τοὺς ἀστέρας. Ὡσαύτως εἰς τὴν Μεταφυσικὴν, ἃς κάμωμεν κέντρον τὸ ἡμέτερον ἐγώ, καὶ ἃς προσπαθήσωμεν νὰ συναρμολογήσωμεν τὸ καθαρὸν καὶ ἐκ τῶν προτέρων στοιχείον τῆς γνώσεως μὲ τὰ ἀντικειμενικόν ἄλλως, οὐδὲν οὐδέποτε θέλομεν γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων περὶ τῶν περιστανομένων πραγμάτων, καὶ ἐπομένως ἡ ἐπιστήμη οὐδέποτε θέλει γίνεαι λογικὴ μένουσα πάντοτε ἐμπειρικὴ.

Τιθεμένων λοιπὸν ἀφ' ἐνὸς τῶν ἐκ τῶν προτέρων ἐννοιῶν τοῦ λόγου, καὶ τῶν παραστάσεων τῶν ἐκτὸς ἀφ' ἑτέρου, θέλομεν φθάσαι εἰς τι εὐάρεστον ἐξαγόμενον, ζητοῦντες διὰ παραβαλῶν καὶ πειραμάτων εἰς τὴν ἐννοίαν ἀντιστοιχῶσιν εἰς τὰ ἀντικείμενα, καὶ τὰνάπαλιν. Τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο ἴσως θέλει εἶναι σκεπτικόν, διὰ μόνου τοῦ θεωρητικοῦ λόγου ἴσως φθάσωμεν εἰς τὴν ἀντίφασιν περὶ παντὸς ὅ,τι ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς πείρας καὶ τοῦ φαινομένου, ἀλλὰ θέλει μᾶς εἶναι πάντοτε συγχωρημένον νὰ ἐλεγξώμεν καὶ νὰ διορθώσωμεν τὰ πορίσματα τοῦ θεωρητικοῦ λόγου μὲ τὰ διδόμενα ὅσα δύναται νὰ μᾶς χρηγήσῃ ὁ πρακτικὸς.

Ὁ μόνος σκοπός, τὸ μόνον ἔργον τῆς κριτικῆς τοῦ καθαροῦ θεωρητικοῦ λόγου ὑφίσταται λοιπὸν εἰς τὴν ἀνωτέρω βάσκανον καὶ δοκιμασίαν, ὅπως εἰς τὴν ἄχρι τοῦδε ἐν χρήσει μεταφυσικὴν μέθοδον ἀντικαταστήσωμεν ἄλλην ἱκανὴν νὰ ἐνεργήσῃ πλήρῃ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπανάστασιν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὑπὸ τῶν φυσικῶν καὶ γεωμετρῶν εἰς τὰς ἰδίαις αὐτῶν ἐπιστήμας ἐνεργηθείσης. Ἄρα ἡ κριτικὴ αὕτη εἶναι μᾶλλον πραγματεία περὶ μεθόδου ἢ σύστημα τῆς ἐπιστήμης, μολονότι περιέχει τὸ σχέδιον αὐτῆς καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅριός της καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν συνοχὴν τῶν μερῶν της. Καὶ ἂν κατὰ πρώτην ὄψιν ἡ ὠφέλειά της φαίνεται μᾶλλον ἀρνητικὴ, καθ' ὅσον τείνει νὰ περιστείλῃ τὰ σύνορα τοῦ καθαροῦ λόγου, ὅμως ὅστις προχωρήσῃ ἐνδότερον, θέλει ἐγνωσθεὶς ὅτι εἶναι θετικὴ, καθ' ὅσον ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐμποδίζει νὰ καταστήσῃ τὸ πᾶν εἰς τὸν αἰσθητισμὸν, καὶ ἀφίνει ἀφ' ἑτέρου πᾶσαν ἐλευθερίαν εἰς τὸν πρακτικὸν λόγον ἵνα ἐκταθῇ καὶ ἐπέκεινα τῶν αἰσθήσεων.

Θέλοντες δὲ τώρα αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιτομὴν τῶν δύο προσιμίων νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν διὰ βραχέων, βλέπομεν, Κύριοι, ὅτι δὲν προσέθετο ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος νὰ προσθέσῃ εἰς τὰ ἕως τότε δημοσιευθέντα τόσα καὶ τόσον ἀντιφατικὰ συστήματα τῆς μετα-

φυσικῆς νέον σύστημα, ἀλλὰ νὰ κάμῃ κριτικὴν ἐξέτασιν αὐτῶν τῶν νοητικῶν δυνάμεων, αἵτινες τὰ παρήγαγον, ἵνα ἀποφασίσῃ εἰς μεταφυσικόν τι σύστημα ἦναι ἢ κἢ δυνατὸν.

Καὶ ἵνα γίνῃ τοιαύτη ἐπίκρισις ἐνόησεν ὅτι πρέπει νὰ ἀπομονωθῇ ὁ θεωρητικὸς λόγος καὶ νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ πᾶν ἑτερογενὲς στοιχείον ὅπως προσδιορισθῇ ἡ ἀξία, ἡ ἔκτασις καὶ τὰ ὅρια του. Ἴνα γίνῃ ἡ καθαρσις αὕτη, πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπερβῶμεν τὰ ὅρια τῆς αἰσθητικῆς πρᾶστασις καὶ νὰ προχωρήσωμεν ἐνδότερον, ὅπως ἀνακαλύψωμεν εἰς ἦναι καὶ πόσα εἶναι τὰ ἐκ τῶν προτέρων στοιχεῖα καὶ καθαρῶς ὑποκειμενικά, τὰ ὅποια ἀναμιγνυόμενα μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἐμπειρικὰ συνκποτελοῦσι τὴν ἡμετέραν γνῶσιν. Ἴδου κατὰ ποίαν ἔννοιαν πρέπει νὰ ληφθῶσιν αἱ λέξεις ὑπερβαίνειν καὶ ὑπερβατικὴ (transcendental) φιλοσοφία, τῶν ὁποίων συνήθως τόση γίνεται κατάχρησις.

Καὶ ἐπειδὴ αἱ νοητικαὶ δυνάμεις ἀνάγονται εἰς τρεῖς, δηλ. αἰσθησιν, νοῦν καὶ λόγον, ἡ ὑπερβατικὴ αὕτη ζήτησις θέλει διαίρεθῇ εἰς τρία μέρη, δηλ. ὑπερβατικὴν αἰσθητικὴν, ὑπερβατικὴν ἀναλυτικὴν καὶ ὑπερβατικὴν διαλεκτικὴν· αἱ δύο τελευταῖαι συνιστῶσι τὴν λογικὴν. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ τρία πρῶτα μέρη τοῦ πονήματος τὰ συναπαρτίζοντα κυρίως τὴν κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου, προσθέσατε τὴν ὑπερβατικὴν μεθοδολογίαν, τὸ σύνολον δηλ. τῶν κανόνων πρὸς ὁρθὴν χρῆσιν καὶ ἐξάσκησιν τοῦ λόγου, καὶ θέλετε ἔχει πλήρη ἰδέαν τοῦ θεμελιώδους τούτου μέρους τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας.

Ἄς ἐμβῶμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ὑπερβατικῆς αἰσθητικῆς.

Ταύτης προηγεῖται Εἰσαγωγὴ διηρημένη εἰς ἑπτὰ παραγράφους, τῶν ὁποίων ὀφείλω νὰ σᾶς δώσω συνοπτικὴν ἰδέαν.

Τὸ πρῶτον πραγματεύεται περὶ τῆς μεταξὺ τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ ἐμπειρικοῦ λόγου διαφορᾶς.

Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι πᾶσα γνῶσις ἡμῶν ἀρχεται μετὰ τῆς πείρας· ἀλλ' εἶναι ἐββαίον ἐπίσης, ὅτι πᾶσα γνῶσις ἡμῶν πηγάζει ἐκ τῆς πείρας· Δυνατὸν καὶ αὕτη ἡ ἐμπειρικὴ γνῶσις νὰ ἦναι μίγμα τοῦ λαμβανομένου διὰ μέσου ἐντυπώσεων καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῆς καὶ ἀφ' ἑαυτῆς τῆς γνωστικῆς ἡμῶν δυνάμεως χορηγουμένου.

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν, εἰς ὑπάρχη τοιαύτη γνῶσις ἀνεξάρτητος τῆς πείρας καὶ πάσης ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεως. Τὴν γνῶσιν δὲ ταύτην καλοῦμεν ἐν τούτῳ ἐκ τῶν προτέρων, ἵνα διακρίνωμεν αὐτὴν τῆς ἐκ τῶν ὑτέρων, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς πείρας.

Ἡ ἐκ τῶν προτέρων γνῶσις εἶναι ἀνεξάρτητος ὅχι μόνον πάσης

ένεστώσης πείρας, ἀλλὰ καὶ παρελθούσης καὶ ἀπολύτως πάσης οἰα-
σθήποτε πείρας· καλεῖται δὲ καθαρὰ, ὅταν οὐδὲν οὐδαμῶς ἐμπειρι-
κὴν εἰς αὐτὴν ἀναμιγνύσται.

Ἔχομεν λοιπὸν ἀνάγκην (§. 2) κριτηρίου τινός, διὰ τοῦ ὁποίου
νὰ δυνώμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν καθαρὰν γνῶσιν ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴν.

Πᾶν ὅ,τι παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ πείρα εἶναι ἐνδεχόμενον, δύναται
δηλαδὴ νὰ ὑπάρχῃ οὕτω πῶς ἢ ἄλλως. Ὅταν εὐρωμεν λοιπὸν ἰδέαν
τινὰ ἀναγκαίαν καὶ δυνάμενην νὰ ἦναι ἄλλως ἢ ὡς εἶναι, δυνάμεθα
ἀδιστακτικῶς νὰ ἀποφανθῶμεν, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη δὲν ἔρχεται ἐκ τῆς
πείρας.

Ὅσαύτως, πᾶν ὅ,τι παρέχει ἡ πείρα εἶναι μερικόν. Δυνάμεθα
ἐκ τινος πλήθους γεγονότων ὁμοιομόρφων νὰ ἐξαγάγωμεν διὰ τῆς
ἐπαγωγῆς νόμον τινὰ μᾶλλον ἢ ἥττον γενικόν· ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος
οὐδέποτε θέλει εἶναι καθολικός, διότι οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ βεβαι-
ωθῶμεν, ὅτι τὸ ὁμοιόμορφον τοῦτο θέλει πάντοτε ἐξακολουθήσῃ. Ἡ
καθολικότης εἶναι λοιπὸν ὁ δεύτερος χαρακτήρ τῶν μὴ ἐκ τῆς πείρας
προέρχοντων ἰδεῶν.

Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, τίνι τρόπῳ ὁ Χιούμης ἐξηγεῖ τὴν σύλληψιν
τῶν νόμων, τίνι τρόπῳ δηλαδὴ ἀπαλλάττεται ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν
ταύτην, ἀρνούμενος τὸ ἀναγκαῖον καὶ καθολικὸν καὶ ἀρχόμενος εἰς
τὸ πιθανὸν καὶ γενικόν. Ὁ Κάντιος, ἐξ ἐναντίας, συμπεραίνει ὅτι,
ἀφ' οὗ ἡ ἀναγκαιότης καὶ ἡ καθολικότης δὲν προέρχονται ἐκ τῆς
πείρας, ὑπάρχουσιν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ συνιστῶσι τὸ ὑποκειμενι-
κὸν τῆς γνώσεως στοιχεῖον.

Ἡ ἀναγκαιότης καὶ ἡ ἀπόλυτος καθολικότης εἶναι λοιπὸν τὰ
ἀσφαλῆ τεκμήρια τῆς ἐκ τῶν προτέρων γνώσεως, καὶ τόσον ἀδιασπά-
στως συνδέονται πρὸς ἀλλήλας, ὥστε δὲν δύναται ἡ μία νὰ χωρισθῇ
ἀπὸ τῆς ἄλλης.

Ὅτι δὲ ὑπάρχουσι τοιαῦται κρίσεις ἀναγκαῖαι καὶ καθολικαί,
εὐκόλον εἶναι νὰ βεβαιωθῶμεν, προσέχοντες λ. χ. εἰς τὰ ἀξιώματα
τῆς μαθηματικῆς καὶ εἰς τὴν καθημερινὴν χρῆσιν τῆς διανοίας.
Ὅταν, π. χ. λέγωμεν πᾶσα μεταβολὴ ὑποθέτει ὑπόστασιν, ἐκφέρο-
μεν προφανῶς ἀναγκαίαν καὶ καθολικὰς κρίσεις.

Ἄλλ' ἐὰν ἦναι ἀναγκαῖον (§. 3) νὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ἐμπει-
ρικὰς γνώσεις τὸ καθαρὸν καὶ ἐκ τῶν προτέρων στοιχεῖον τοῦ ἐμπει-
ρικοῦ, ἔτι μᾶλλον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κάμωμεν τὴν διαστολὴν ταύ-
την εἰς ἐκεῖνας τὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι, ἐγκαταλείπουσαι τὸν αἰσθη-
τὸν κόσμον, ἀσχολοῦνται εἰς πράγματα ὑπερβαίνοντα τὰ ὅρια πάσης
πείρας, διὰ μέσου ἐννοιῶν, εἰς τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν
ἐν τῷ κόσμῳ τῶν αἰσθήσεων οὐδὲν ἀντιστοιχοῦν ἀντιληπόμενον. Τοι-

αὐτὰ εἶναι τὰ ζητήματα περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, περὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας, περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, τὰ ὅποια ἀκαταπαύστως πολιορκοῦσι τὸν ἀνθρώπινον λόγον καὶ τὰ ὅποια δογματικῶς ἠθέλησεν ἄγχι τοῦδε νὰ ἀποφασίσῃ ἢ μεταφυσικῶς. Δὲν δύναται δὲ ταῦτα νὰ λάβωσιν εὐάρεστον λύσιν εἰ μὴ διὰ μέσου τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας, δηλαδὴ εἰ μὴ ἐξετάσωμεν πρῶτον καὶ θρασυώσωμεν τὴν πρὸς τόσον μεγάλην ἐπιχείρησιν ἐκνότητά ἢ μὴ τοῦ ἀνθρώπινου λόγου· ἄλλως πίπτομεν εἰς τὸ χιμαιρικὸν καὶ ψευδές. Οὕτως, ἐγκατέλειπεν ὁ Πλάτων (λέγει ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος) τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ἐνθα παραπολὺ στενοχωρεῖται, καταθλίβεται καὶ δεσμεύεται ὁ νοῦς, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ τὸν ὑπερηγήσῃ καὶ μὲ τὰς πτέρυγας τῶν ἰδεῶν νὰ πετάξῃ εἰς τὸ κενὸν τῆς καθαρᾶς διανοίας. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθη ὁ ὑπὲρ τῆς φιλοσοφίας ὅτι, ὅσον καὶ ἂν διεπόνει τὰς πτέρυγας, διόλου δὲν ἐπροχώρει εἰς τὴν πορείαν του, καθ' ὅσον ἂν ὄχι ἀντίστασιν, οὐδὲ στήριγμα ὅμως εὕρισκον καὶ ὅτι, ἐξασκῶν τὰς δυνάμεις του ἐπὶ τοῦ μηδενός, οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὴν πρόοδον τῆς διανοίας.

Ἄλλ' ἵνα εἴη μᾶλλον βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γνώσει ὑπάρξεως καθαρῆς καὶ ἐκ τῶν προτέρων στοιχείου, ὀφείλομεν νὰ διαστειλώμεν μετὰ τοῦ Καντίου (§. 4.) τὰς κρίσεις ἡμῶν εἰς συνθετικὰς καὶ ἀναλυτικὰς.

Πᾶσα κρίσις ἐκφράζει σχέσιν μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου. Αὕτη δὲ ἡ σχέση εἶναι δύο εἰδῶν ἢ τὸ κατηγορούμενον B ἀνήκει εἰς τὸ ὑποκείμενον A ὡς τι περιεχόμενον ἤδη ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ A, καίτοι σκοτεινῶς καὶ μὴ φανερῶς, ἢ τὸ κατηγορούμενον B, καίτοι ἠνωμένον καὶ συνδεδεμένον μὲ τὸ ὑποκείμενον A, εἶναι ὅμως ὄπως ἐκτὸς αὐτοῦ. Εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ κρίσις εἶναι ἀναλυτικὴ, καθόσον δι' αὐτῆς ἀναλύεται τὸ ὑποκείμενον A καὶ ἐξάγεται ἐξ αὐτοῦ τὸ κατηγορούμενον B. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν εἶνε συνθετικὴ, ἐπειδὴ δὲν ἀναλύεται τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ προστίθεται, οὕτως εἶπεῖν, ἐξωθεν κατηγορούμενον, τὸ ὅποῖον συνενοῦται καὶ συνδέεται μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐπομένως αἱ πρῶται δύναται νὰ ὀνομασθῶσι κρίσεις ταυτότητος, καὶ δευτέραι κρίσεις συνυπόθεως. Καὶ διὰ μὲν τῶν πρώτων διαφωτίζεται ἡ ἰδέα τοῦ ὑποκειμένου χωρὶς τίποτε νὰ προστεθῇ εἰς αὐτήν· διὰ δὲ τῶν δευτέρων ἐκτείνεται ἡ ἰδέα αὕτη διὰ τῆς προσθήκης πράγματος τινός, (τὸ ὅποῖον οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀναλύσεως αὐτοῦ τοῦ ὑποκειμένου. Οὕτως ὅταν λέγω· ὅλα τὰ σώματα εἶναι ἐκτεταμένα, ἐκφέρω κρίσιν ἀναλυτικὴν, διότι τὴν ἐκτασιν εὕρισκω διὰ τῆς ἀναλύσεως ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ σώματος· ἀλλ' ὅταν λέγω· ὅλα τὰ σώματα ὑπόκεινται εἰς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος, ἐκφέρω κρίσιν συνθετικὴν,

διότι τὸν νόμον τοῦτον δὲν δύναμαι νὰ ἐκφέρω διὰ τῆς ἀναλύσεως ἐν τῇ ιδέᾳ τοῦ σώματος.

Καὶ τὸ ἀξιοπαράκλητον εἶναι ὅτι ὅλαι αἱ ἐμπειρικαὶ κρίσεις, ὅσαι δηλαδὴ προέρχονται ἐκ τῆς πείρας, εἶναι ὅλαι συνθετικά. Τῶντι, διὰ τὴν ἀναλυτικὴν κρίσιν δὲν ἔχομεν ἀνάγκην οὐδεμιᾶς πείρας. Δεδομένου οἰοῦσθ' ὅτι ὑποκειμένου, δύναμαι νὰ τὸ ἀναλύσω, καὶ νὰ ἐξαγάγω ὅσα περιέχει κατηγορούμενα, διὰ μόνου τοῦ νόμου τῆς ἀντιφάσεως, καὶ τοῦτο ποιῶν, ἔχω συνείδησιν τῆς ἀναγκαιότητος τῆς κρίσεώς μου; Ἄλλ' ὅταν κάμνω κρίσιν συνθετικὴν, ὅταν λέγω, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὸ αὐτὸ παράδειγμα, ὅλα τὰ σώματα ὑπόκεινται εἰς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος, πρέπει νὰ ἔμαθα τὸ τοιαῦτον ἐκ τινος πείρας μᾶλλον ἢ ἦττον μακρᾶς καὶ καθῶς διὰ τῆς πείρας ἐπρόσθεσα εἰς τὴν ιδέαν τοῦ σώματος τὴν ιδέαν τῆς βαρύτητος, οὕτω πολλὰ ἄλλα δύναμαι νὰ προσθέσω, τὰ ὅποια θέλει μοι χρηγῆσι ἡ πείρα.

Ἐὰν λοιπὸν τὰς συνθετικάς κρίσεις μορφώνωμεν ἐκ τῆς πείρας μας, φανερὸν ὅτι δὲν δύνανται νὰ γίνωσι κρίσεις συνθετικά κατὰ πρόληψιν, καὶ ἐπομένως εἶναι ἐπίσης φανερόν, ὅτι ἐὰν μορφώνωμεν κρίσεις συνθετικά κατὰ πρόληψιν, αἱ κρίσεις αὗται πρέπει νὰ ἦναι καθαρῶς ὑποκειμενικά καὶ ἐκ τῶν προτέρων. Ὅταν λέγω πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἔχει τὸ αἰτιὸν του, ἐκφέρω κρίσιν συνθετικὴν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξήγαγον ἐκ τῆς πείρας, διότι ἡ πείρα δὲν μοι παρέχει τὴν ιδέαν τοῦ αἰτίου, καθῶς μοι παρέχει τὴν ιδέαν τῆς ἐκτάσεως. Ἡ κρίσις αὕτη εἶναι λοιπὸν συνθετικὴ, ἀλλ' ὄχι ἐμπειρικὴ καὶ ἐὰν δὲν ἦναι ἐμπειρικὴ, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων, καὶ μάλιστα καθὼς τοιαύτη εἶναι ἀναγκαία καὶ καθολικὴ.

Ὅλη ἡ κατὰ πρόληψιν γνῶσις ἀνάγεται εἰς κρίσεις συνθετικάς ἐκ τῶν προτέρων. Τοιαῦται κρίσεις ἐνυπάρχουσιν εἰς ὅλας τὰς θεωρητικάς ἐπιστήμας τοῦ λόγου.

Οὕτω π. χ. (§. 8.) αἱ μαθηματικά κρίσεις εἶναι ὅλαι συνθετικά, ἐπειδὴ μολοντί κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν μεταχειρίζονται οἱ μαθηματικοὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως, ὅμως καὶ αὕτη ἡ ἐξαγωγή των γίνεται πάντοτε ἐξ ἄλλης προγενεστέρως προτάσεως συνθετικῆς. Τοιαῦτα εἶναι τὰ γεωμετρικά ἀξιώματα. π. χ. ὅτι μεταξὺ δύο σημείων βραχυτέρα εἶναι ἡ εὐθεῖα, τὸ ὅποσον, ἐὰν δὲν ἤξέυρωμεν ἐκ τῶν προτέρων, οὐδέποτε θέλομεν δυνηθῆ νὰ μάθωμεν διὰ τῆς πείρας.

Ὡσαύτως μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τῆς φυσικῆς ἀπαντῶνται κρίσεις συνθετικά ἐκ τῶν προτέρων, ὡς λ. χ. ὅτι εἰς ὅλας τὰς μεταβολὰς τῆς ὕλης τὸ ποσὸν αὐτῆς διαμένει πάντοτε τὸ αὐτό, ὅτι εἰς τὴν μετάδοσιν τῆς κινήσεως ἢ ἐνέργειας καὶ ἡ ἀντενέργεια εἶναι ἴσαι πρὸς

ἀλλήλας. Αἱ κρίσεις αὗται, αἱ ὅποσαι εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ καθολικαί, δὲν δύνανται νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς πείρας.

Τελευταῖον ἡ μεταφυσικὴ, καθὼς ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια τῆς πείρας καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἐκ ἀνάγκης, πρέπει νὰ σύγκριται ἐκ συνθετικῶν ἐκ τῶν προτέρων ἀρχῶν, οἷα εἶναι λ. γ. ἡ πρότασις, ὅτι ὁ κόσμος πρέπει νὰ ἔλαθε πρώτην τινὰ ἀρχήν.

Τούτου τεθέντος, ποῖον εἶναι (§. 6.) τὸ καθολικὸν πρόβλημα τοῦ καθαροῦ λόγου, εἰς τὸ ὅποιον ἀνάγονται ὅλα τὰ ἄλλα; Φανερόν ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο δύναται νὰ ἐκφρασθῇ ὑπὸ τὸν ἐξῆς τύπον· πῶς δύνανται νὰ προὑποτεθῶσιν ἢ νὰ προσυλληφθῶσιν αἱ συνθετικαὶ ἀρχαί; Ἐκ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου ἐξαρτᾶται νὰ ἀποφασίσωμεν ἐὰν τις μεταφυσικὴ ᾖ δυνατὴ. Εἶναι ἐπίσης φανερόν ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο περιέχει ἐν ἑαυτῷ ἄλλα δύο, ἐπειδὴ, ἐὰν τις καθαρὰ μεταφυσικὴ δὲν ᾖ δυνατὴ, οὐδὲ καθαρὰ μαθηματικὴ καὶ καθαρὰ φυσικὴ θέλουσι εἶσθαι δυνατὰί.

Ἄλλ' εἶναι πραγματικὸν ὅτι μαθηματικὴ τις καὶ φυσικὴ ὑπάρχει, καθὼς εἶναι ἐπίσης πραγματικόν, ὅτι εἶδος τι μεταφυσικῆς πάντοτε ὑπῆρξε, διότι τὰ ζητήματα τὰ ὅποια ἐν αὐτῇ συζητοῦνται, ἀκαταπαύστως πολιορκοῦσιν, ὡς εἶπομεν, τὸν ἀνθρώπινον λόγον, Ὅλον δὲ τὸ ζήτημα ἀνάγεται εἰς τὸ νὰ ἠξεύρωμεν, ἐὰν ὁ καθαρὸς λόγος δύναται ἢ ὄχι τὰ φθάσῃ μόνος εἰς τὴν λύσιν τούτων τῶν προβλημάτων, ἢ ἄλλως ἐὰν ᾖ δυνατὴ ἡ μεταφυσικὴ καθὼς ἐπιστήμη; Ἡ κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου εἶναι λοιπὸν τὸ μόνον θεμέλιον τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης. Ὁ δὲ δογματισμὸς, παράγων ἐκ ἀνάγκης συστήματα ἀντιφατικά, δὲν δύναται νὰ φέρῃ εἰμὴ εἰς τὸν σκεπτικισμόν.

Ἐκ πάντων ὅσα εἶπομεν ἄχρι τοῦδε (§. 7.) προκύπτει λοιπὸν ἡ ἰδέα ἰδικιτέρας ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ἐπονομάσωμεν Κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου. Καὶ ταύτην τὴν προπαιδευτικὴν τοῦ λόγου ἐπιστήμην, ἣτις χαράττει εἰς αὐτὸν τὰ φυσικά του ὅρια καὶ τὸν ἀπαλλάττει ἐπομένως ἀπὸ πάσας τὰς πλάνας εἰς ὅσας ὑπέπεσε μέχρι τοῦδε, καλῶς ὄχι Φιλοσοφίαν, ἀλλ' Ὑπερβατικὴν Κριτικὴν καθὼς ἀσχολουμένην ὄχι εἰς τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ εἰς τὸν ἰδικὸν μας τρόπον τοῦ γινώσκειν αὐτὰ, καθόσον ἡ γινῶσις αὕτη εἶναι δυνατὴ ἐκ τῶν προτέρων, κριτικὴν, ὡς τὸ ἐπανηλάθωμεν, ὄχι τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων (ἣτις δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη δυνάμει ἄλλου συστήματος οὐχ ἦττον τῶν ἐπιχειρομένων ἀμφιβόλου καὶ ἀβεβαίου) ἀλλ' αὐτῆς τῆς τὰ πάντα τὰ συστήματα γεννώσης νοητικῆς δυνάμεως(1).

1) Ἐνταῦθα μᾶς εἶναι ἰσως συγχωρημένον νὰ ἐρωτήσωμεν τὸν ἡμέτερον φιλόσοφον, ἐὰν ἡ ἐπίκρισις τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δὲν δύνανται νὰ γείνη εἰμὴ

ἀρ' ἑαυτῆς ἢ ἀνωτέρω τριμερῆς διαίρεσις τῆς ἐπιστήμης εἰς ὑπερβατικήν, αἰσθητικήν, ἀναλυτικήν καὶ διαλεκτικήν.

Ἡ λέξις Αἰσθητικὴ δὲν ἐλήφθη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Καντίου κατὰ τὴν νεωτέραν ἐννοίαν τῆς θεωρίας τοῦ καλοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν πρῶτην καὶ κυρίαν αὐτῆς σημασίαν τῆς θεωρίας τῆς αἰσθητικότητος.

Ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ὁ Κάντιος ἀρχεται ὑπὸ τινῶν ὀρισμῶν (§.1.)

Ἡ δεξιότης, διὰ μέσου τῆς ὁποίας δεχόμεθα παραστάσεις τῶν προσβαλλόντων τὰς αἰσθήσεις ἀντικειμένων, ὀνομάζεται αἰσθητικότης. Ἡ αἰσθητικότης αὕτη εἶναι ἡ μόνη, ἥτις παρέχει εἰς ἡμᾶς τὰς ὁράσεις τῶν ἀντικειμένων· τὸ δὲ ἐπὶ τῆς παραστατικῆς δυνάμεως ὑπὸ τοῦ περιστανομένου παραγόμενον ἀποτέλεσμα ὀνομάζεται αἰσθήσις, καὶ ἡ διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως εἰς τὸ ἀντικείμενον ἀναγομένη ὄρασις καλεῖται ἐμπειρικὴ· τὸ δὲ ἀπροσδιόριστον ἀντικείμενον ἐμπειρικῆς τινος ὁράσεως καλεῖται φαινόμενον, ἢ ἐμφάνισις.

Πάν ὅ,τι ἐν τῇ ἐμφάνισι ταύτῃ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν αἰσθησιν καλεῖται ὅλη τῆς ἐμφανίσεως, καὶ τὸ στοιχεῖον δι' οὗ πᾶν τὸ ἐν τῇ ἐμφάνισι διάφορον δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τινὰ τάξιν καὶ κατὰ τινὰς σχέσεις καλεῖται τύπος τῆς ἐμφανίσεως· καὶ ἐπειδὴ τὸ δευτερον τοῦτο στοιχεῖον δὲν δύναται νὰ ἦναι ἄλλη αἰσθήσις, διότι τιτε ἤθελε συγγεσθῆαι μὲ ἐκείνην, φανερόν ἐστι, ἐν ᾧ ἡ ὅλη ὅλων τῶν παραστάσεων χορηγεῖται εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν ὑστέρων, ὁ τύπος αὐτῶν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ προητοιμασμένος δι' αὐτὰς ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν· ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐπομένως κεχωρισμένως πάσης αἰσθήσεως· τοῦτον δὲ τὸν τύπον ὁ Κάντιος ὀνομάζει καθαρὸν, καθότι δὲν ἔχει τίποτε αἰσθητόν, καὶ ἐπομένως ὁ τύπος οὗτος τῆς αἰσθητικότητος θέλει εἶ-

δι' ἄλλου συστήματος οὐχ ἥττον τῶν ἐπιχειρομένων ἀμφιβόλου καὶ ἀβεβαίου, ἢ ἐπικρίσις τῆς γνωστικῆς δυνάμεως δύναται ἀρα νὰ γίνῃ χωρὶς ἄλλην δυνάμιν ἀνωτέραν; Ἡ ἄλλως τὸ πρόβλημα περὶ τῆς βεβαιότητος τῶν γνώσεών μας τίθεται ὀρθῶς ὅταν τίθεται διὰ τῆς ἐπικρίσεως αὐτῆς τῆς γνωστικῆς ἡμῶν δυνάμεως; Καὶ εἰάν δὲν παραδεχώμεθα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐκτός τὴν ἄμεσον ἐνόρασιν, καὶ περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ κύρους τῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν τοῦ λόγου τὴν ἰδίαν καὶ ἀνυπόδεικτον αὐτῶν ἐνάργειαν, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἐπαλήθευσιν καὶ ἐπιβεβαίωσιν διὰ τῆς ἐντελοῦς τῶν ἐκτός πρὸς τὰς ἐκτός συμφωνίας καὶ ἀντιστοιχίας, ἥτις πρό πάντων ἀναφέρεται εἰς τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς θεωρίας καὶ οὐχί τὸσον ἐντελῶς ὅσον νομίζουσι τινες καὶ εἰς αὐτὰς τὰς νοητικὰς καὶ ἠθικὰς διὰ τινος ἄλλου μέσου, ἐρωτώμεν, δύναμεθα ν' ἀπαλλαγθῶμεν ἀπὸ τὸν σκεπτικισμόν, ὅστις ἅμα εἰσχωρήσῃ ἐπιωρῆσθῆται εἰς το πνεῦμα, κυριαυεὶ καθ' ὀλοκληρίαν τὸν νοητικὸν καὶ ἠθικὸν ἄνθρωπον καὶ μετ' οὗ πολὺ τὸν μηδενώνει;

ναι καὶ καθαρά ὄρασις. Οὕτω, π. χ. ἐν τῇ παραστάσει σώματος τινος δύναμαι νὰ χωρίσω τὸ ἀντικεῖμενον εἰς τὴν αἰσθητικότητά, ὡς τὸ ἀδιαπέραστον αὐτοῦ, τὴν σκληρότητα, τὸ χροῖμα κλ. ἀπὸ τὸ περι αὐτοῦ νοούμενον ὑπὸ τῆς δεξιότητος, ὡς τὴν ὑπόστασιν, τὴν δύναμιν, κλ. αἰτινας ἀνήκουσιν εἰς τὴν καθαρὰν ὄρασιν. Καλεῖται δὲ ὑπερβατικὴ αἰσθητικὴ ἢ ἐπιστήμη ὅλων τῶν ἐκ τῶν προτέρων ἀρχῶν τῆς αἰσθητικότητος, καθὼς καλεῖται ὑπερβατικὴ λογικὴ ἢ τῶν καθαρῶν ἀρχῶν τῆς νοήσεως. Ἐν τῇ ὑπερβατικῇ τῆς αἰσθητικῆς θέλομεν πρὸ πάντων ἀπαχωρίσῃ τὴν αἰσθητικότητά ἀπὸ πᾶν ὅ,τι προσθέτουσιν εἰς αὐτὴν ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος· καὶ περιοριζόμενοι εἰς μόνην τὴν ἐμπειρικὴν ὄρασιν, θέλομεν ἀποχωρίσει ἐν αὐτῇ πᾶν τὸ ἀντικεῖμενον ἀπὸ τὰς ἐνοράσεις, ὅ ἐστιν ἀπὸ τοῦ τύπου τῶν ἐμφανίσεων. Ἐκ τῆς δὲ τῆς ἐρεύνης θέλομεν γνωρίσῃ ὅτι ὑπάρχουσι δύο καθαρὸι τύποι αἰσθητικῆς ὄρασεως, δύο ἀρχαὶ προλαμβανόμενης γνώσεως, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος.

Τὴν θεωρίαν τοῦ πρώτου τῶν ἀνωτέρω τύπων, ἢ τοῦ τόπου, καλεῖ ὁ Κάντιος ἐκθεσιν μεταφυσικὴν τοῦ τόπου (§. 2.)

Διὰ τῆς ἐξωτερικῆς αἰσθήσεως παρίστανται τὰ ἀντικείμενα ὡς ἐκτὸς ἡμῶν καὶ συγχρόνως ὡς ὑπάρχοντα ἐν τῷ τόπῳ. Ἐν τούτῳ προσδιορίζονται ἢ δύνανται νὰ προσδιορισθῶσι τόσον ἢ ἰδίᾳ ἐκάστου μορφῆ καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀντικειμένων, ὅσον αἰ ἀμοιβαίαι σχέσεις αὐτῶν. Τὸν τύπον θεωροῦμεν ὡς τι ὑπάρχον ἐκτὸς ἡμῶν· ἀλλ' ἄρα οὕτως εἶναι πραγματικῶς, ἢ εἶναι τύπος τῆς ὄρασεως, τύπος ἐνυπάρχων εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν τῆς ψυχῆς μας δύναμιν; Ἄς ἐξετάσωμεν.

α'. Ὁ τόπος δὲν εἶναι ἐμπειρικὴ ἐννοια ἐξαγομένη ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς πείρας, διότι αὐτὴ ἢ ἐξωτερικὴ πείρα προϋποθέτει τοῦ τόπου τὴν παράστασιν, καὶ χωρὶς αὐτῆς εἶναι ἀδύνατος. Δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα ὡς ὑπάρχοντα ἐκτὸς ἐμοῦ καὶ εἰς μέρη σχετικῶς διάφορα, δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ τὰς ἀμοιβαίαις αὐτῶν σχέσεις ἀποστάσεως, πλησιασμοῦ κ. λ. χωρὶς νὰ θέσω εἰς πάντα ταῦτα ὡς θεμέλιον τὴν ἰδέαν τοῦ τόπου· ἄρα ἢ ἰδέα αὕτη πρέπει νὰ προϋπάρχῃ ἐν τῇ ψυχῇ μου.

β'). Καὶ ὅχι μόνον εἶναι προϋπάρχουσα ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία, διότι νὰ μὲν δύναμαι νὰ ὑποθέσω τόπον κενὸν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα χωρὶς τόπον ἢ ἐκτὸς τοῦ τόπου.

γ'). Ὁ τόπος δὲν εἶναι γενικὴ ἢ καθολικὴ ἰδέα ἐξαγομένη ἀπὸ τὰς σχέσεις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' εἶναι καθαρά ὄρασις. Καὶ τῷ

ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῆ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα, διότι ταῦτα τὴν προϋποθέτουσιν, οὔτε ἀπὸ τοὺς μερικοὺς τόπους, διότι ἄλλο οὔτοι δὲν εἶναι εἰμὴ μερίδια, διαιρέσεις καὶ περιορισμοὶ τοῦ τόπου. Ὁ τόπος, εἰς οὐσιώδως καὶ τοι εἰς ἄπειρα μέρη διαιρετός, εἶναι καθαρὰ ἐκ τῶν προτέρων ὕρασις· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐξαγόμενα γεωμετρικὰ ἀξιώματα εἶναι καὶ αὐτὰ καθαρὰ καὶ ἐκ τῶν προτέρων, καὶ ἐκ τούτου ἀναγκαίως καὶ καθολικῶς ἀληθῆ, καὶ ἔχοντα ἀποδεικτικὴν βεβαιότητα.

δ'). Τελευταῖον ὁ τόπος, ἄπειρος ὢν, δύναται μὲν νὰ διαιρεθῆ εἰς ἄπειρα μέρη καὶ καθὼ τοιοῦτος εἶναι ὕρος ἀναγκαῖος ἀπείρων δυνατῶν παραστάσεων· ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἦναι ἰδέα ἐξαγομένη ἐκ διαφόρων παραστάσεων, διότι, καθὼ τοιαύτη, ἠδύνατο νὰ ἦναι γενικὴ, ἀλλ' οὐδέποτε καθολικὴ, οὔτε ἀναγκαῖα, οὔτε ἄπειρος.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ νόμος (§. 3.) δὲν ἦναι ἰδέα γενικὴ ἢ συλλεκτικὴ, δὲν ἦναι ἔννοια ἐξαγομένη ἐκ τῆς πείρας, ἀλλ' εἶναι καθαρὰ ἐκ τῶν προτέρων ὕρασις προϋπάρχουσα ἐν τῇ ψυχῇ καθολικὴ, ἀναγκαιὰ καὶ ἄπειρος, ἃς ἴδωμεν ποῖαι ἄλλαι ἐκ τῶν προτέρων ἔννοιαι δύνανται ἐκ τῆς πρώτης ταύτης νὰ ἐξέλθωσι. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ βεβαιωθῶμεν α'. εἰάν αἱ ἔννοιαι αὗται ἐξέρχωνται τῶντι ἐξ αὐτῆς· β'. ὅτι δὲν εἶναι ἄλλως δυνατὰ εἰμὴ διὰ τῆς ἀνωτέρω ἐξηγήσεως τῆς πρώτης ἐκείνης ἔννοιας. Ταύτην δὲ τὴν ἔρευναν ὁ Κάντιος ὀνομάζει ὑπερβατικὴν ἔκθεσιν τοῦ τόπου.

Περὶ τίνος ἀσχολεῖται ἡ Γεωμετρία;

Ὅριζει συνθετικῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων τὰς ιδιότητας τοῦ τόπου καὶ στηρίζει τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐπί τινων ἀξιωματικῶν ἀναγκαιῶν καὶ καθολικῶν. Ἐὰν λοιπὸν ἀσχολεῖται περὶ τοῦ τόπου, αἱ ἔννοιαι αὐτῆς δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν εἰμὴ ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ τόπου· καὶ εἰάν τὰ ἀξιώματά τῆς ἦναι ἀναγκαῖα καὶ καθολικὰ, δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν εἰμὴ ἐξ ἔννοιῶν ἐκ τῶν προτέρων καὶ οὐκ ἐκ τῆς πείρας ὡς ἤδη ἀπεδείξαμεν. Εἴπομεν ἤδη ὅτι ἡ ἀναγκαιότης καὶ ἡ ἀπόλυτος καθολικότης εἶναι τὰ ἀσφαλῆ τεκμήρια τῆς ἐκ τῶν προτέρων γνώσεως. Ἡ Γεωμετρία περιλαμβάνει λοιπὸν ἐκείνας τὰς ἔννοιαι· τὰς ὁποίας ζητοῦμεν, αἵτινες τῶντι πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἔννοιας τοῦ τόπου, καὶ τὰς ὁποίας δὲν δύναμεθα ἄλλως νὰ ἐξηγήσωμεν εἰμὴ παραδεχόμενοι τὴν ἰδέαν τοῦ τόπου ὡς καθαρὰν καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἔννοιαν.

Ποῖα δὲ εἶναι τὰ πορίσματα ὅσα πηγάζουσιν ἐκ τῶν προηγουμένων θεωριῶν;

α'). Ὁ τόπος δὲν παριστάνει οὐδεμίαν ιδιότητα οὔτε ἐλάχιστην

τῶν πραγμάτων, οἰκδήποτε ἦναι, οὔτε καθ' ἑαυτά, οὔτε κατὰ τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις αὐτῶν, καθότι αἱ σχέσεις αὗται καὶ ιδιότητες καὶ τροπολογήσεις καὶ αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἢ ὑπαρξίς προϋποθέτουσι τὴν ιδεάν τοῦ τύπου, καὶ δὲν δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων.

β'). Ὁ τύπος λοιπὸν δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὁ τύπος ὄλων τῶν ἐμφανίσεων τῆς ἐξωτερικῆς αἰσθήσεως, ἦτοι ὁ ὑποκειμενικὸς ὅρος τῆς αἰσθητικότητος, διὰ μόνου τοῦ ὁποῖου δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὁρασις ἐξωτερική. Ὁ τύπος αὗτος περιέχει καὶ πρέπει νὰ περιέχῃ ἐκ τῶν προτέρων καὶ πρὸ πάσης πείρας τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς σχέσεις πάντων τῶν ἀντικειμένων ὅσα ἐμφανίζονται εἰς τὴν αἰσθησιν. Καὶ εἰάν ἡ καθαρὰ αὕτη ὁρασις ἦναι ὑποκειμενικὸς τύπος τοῦ ἀνθρώπου, ὅλοι αἱ ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαι ἀλήθειαι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν εἰμὴ ὑποκειμενικὴν ἀνθρωπίνην καὶ σχετικὴν ἀξίαν. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸν ἀνθρώπον, οἱ τύποι οὔτοι, αἱ καθαρὰ αὗται ὁράσεις δὲν σημαίνοσι πλέον τίποτε ὄθεν, εἰάν ἀφ' ἐνὸς ὁ τύπος ἔχῃ πρὸς ἡμᾶς ἀντικειμενικὴν ἀξίαν σχετικῶς πρὸς πᾶν ὃ, τι μᾶς χορηγοῦσι τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα, δύνανται κάλλιστα ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ ἔχῃ εἰμὴ ἀξίαν καθαρῶς ἰδανικὴν καὶ ὄχι πραγματικὴν ὡς πρὸς τὰ πράγματα θεωρούμενα καθ' ἑαυτά καὶ ὄχι σχετικῶς πρὸς τὴν ἡμετέραν αἰσθητικότητά. ἡ ἐμπειρικὴ πραγματικότης αὐτοῦ συμβιβάζεται λοιπὸν μὲ τὴν ὑπερβατικὴν ἰδανικότητά του. Καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποιον δὲν γνωρίζομεν τὰ ἀντικείμενα καθ' ἑαυτά, ἀλλ' ὅσα ἐμφανίζονται εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ἄλλο δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ τύπου, εἰμὴ ὅτι εἶναι τύπος τῶν παραστάσεων αὐτῆς τῆς ἡμετέρας αἰσθητικότητος. Αἱ παραστάσεις καὶ ὁ τύπος αὐτῶν δὲν ἔχουσι λοιπὸν εἰμὴ τὴν αὐτὴν σχετικὴν ἀξίαν.

Ἄς μεταβῶμεν τώρα εἰς τὴν μεταφυσικὴν ἐκθεσιν τοῦ χρόνου (§. 4).

Ἄς ἐφαρμόσωμεν καὶ ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν τῆς ἐξαιρέσεως (elimination) μέθοδον.

α. Ὁ χρόνος δὲν εἶναι ἐννοια ἐμπειρικὴ, διότι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν οὔτε τὴν διαδοχὴν, οὔτε τὴν ταυτοχρονίαν τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, χωρὶς νὰ προϋποθέσωμεν τὴν ιδεάν τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἡ διαδοχὴ ἢ ἡ ταυτοχρονία αὕτη πραγματοποιοῦνται.

β. Ἡ ιδέα τοῦ χρόνου εἶναι ιδέα ἀναγκαία, διότι ναὶ μὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν χρόνον χωρὶς φαινόμενα, ἀλλ' ὄχι φαινόμενα χωρὶς χρόνον, διότι ἐν μόνῳ τῷ χρόνῳ εἶναι δυνατόν.

γ. Τὰ περὶ χρόνου ἀξιώματα, ἅτινα εἶναι ἀναγκαῖα καὶ κα-

θολικά, δὲν ἤθελον εἶναι τοιαῦτα, οὔτε ἤθελον ἔχει ἀποδεικτικὴν βεβαιότητα, εἰάν δὲν ἐπὶ ἡγάζον ἐκ τῆς καθαρᾶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων ιδέας τοῦ χρόνου· τοιαῦτα εἶναι, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, τὰ ἐξῆς· ὁ χρόνος δὲν ἔχει εἰμὴ μίαν μόνην διάστασιν, τὰ διάφορα μέρη τοῦ χρόνου δὲν εἶναι σύγχρονα ἀλλὰ συνεχῆ.

δ'. Ἡ ιδέα τοῦ χρόνου δὲν δύναται νὰ ἦναι γενικὴ, ἐκ μερικῶν χρόνων ἐξαγομῆτη, διότι οἱ μερικοὶ οὔτοι χρόνοι προϋποθέτουσιν ὅλοι τὸν ἕνα, καθολικὸν καὶ ἀπόλυτον χρόνον καὶ εἶναι μέρη αὐτοῦ.

ε'. Τελευταῖον ὁ χρόνος, ἀπειρος ὢν, δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῆ ἐκ μερικῶν χρόνων, διότι ἤθελεν εἶναι ἀπεριόριστος, ἀλλ' ὄχι ποτὲ ἀπειρος. Καὶ τῷ ὄντι, ἀφαιροῦντες τὰ περιορίζοντα τοὺς μερικοὺς χρόνους ὄρια, ἠδυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ιδέαν τινὰ ἀπεριόριστου χρόνου, δηλαδὴ χρόνου τοῦ ὁποίου ἀγνοοῦμεν τὰ ὄρια, ἀλλ' ὄχι ποτὲ χρόνου, ὅστις ἤξευρομεν ὅτι δὲν ἔχει οὔτε δύναται νὰ ἔχη ὄρια καὶ ἐπομένως εἶναι ἀληθῶς ἀπειρος.

Τούτου τεθέντος, ποῖα εἶναι ἡ ὑπερβατικὴ ἐκθεσις τοῦ χρόνου; (§. 5) ποῖαι αἱ ἐκ τῶν προτέρων ἐννοιαί, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ ταύτης τῆς πρώτης; Αἱ ἐννοιαὶ αὗται εἶναι αἱ ιδέαι τῆς μεταβολῆς, ἡ ιδέα τῆς κινήσεως, ἥτις δὲν εἶναι εἰμὴ μεταβολὴ τόπου. Καὶ ἐπομένως ὅλη ἡ πλουσία καὶ ἐκτετακμένη περὶ κινήσεως ἐν γένει διδασκαλία, ἡ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς φυσικῆς περιέχουσα, δὲν εἶναι εἰμὴ συνθετικὴ ἐκ τῶν προτέρων θεωρία ὅλη ἐπὶ τῆς ιδέας τοῦ χρόνου βασιζομένη.

Ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ χρόνου πηγάζουσι τὰ ἐξῆς πορίσματα·

α'. Ὁ χρόνος οὔτε ὑφίσταται εἰς ἑαυτὸν οὔτε ἐνυπάρχει εἰς τὰ πράγματα καθὼ ἀντικειμενικὸς προσδιορισμὸς, διότι ταῦτα τὸν προϋποθέτουσιν, ἀλλ' εἶναι ὑποκειμενικὸς ὅρος, τύπος ἐσωτερικῆς ἐκ τῶν προτέρων ὁράσεως.

β'. Ὁ χρόνος εἶναι τύπος τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως, εἶναι ὄρασις ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἡμῶν καταστάσεως, καὶ ὅλαι αἱ παραστάσεις τὰς ὁποίας δεχόμεθα, προσδιορίζονται κατὰ τὰς πρὸς ἡμᾶς σχέσεις αὐτῶν ὑπὸ τῆς ιδέας τοῦ χρόνου.

γ'. Προσέτι ὁ χρόνος εἶναι ὁ τυπικὸς ἐκ τῶν προτέρων ὅρος ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν ἐμφανίσεων. Καὶ διαφέρει τοῦ τόπου καθ' ὅσον δὲν περιορίζεται εἰς ταύτας μόνας τὰς ἐξωτερικὰς ἐμφανίσεις, ἀλλὰ περιλαμβάνει προσέτι καὶ τὰ ἐσωτερικὰ φαινόμενα, καὶ μάλιστα δυνατὸν εἶπεῖν ὅτι ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας περιλαμβάνει τὰ ἐσωτερικὰ φαινόμενα, καὶ ἐμμέσως τὰ ἐξωτερικὰ, δηλαδὴ, καθ' ὅσον ἀναγονται εἰς τὸ ἡμέτερον ἐγώ. Ἐάν ἀφαιρέσωμεν καὶ τὸ ἡμέτερον ἐγώ καὶ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς παραστάσεις, δὲν εἶναι

πλέον τίποτε, καὶ ἐφαρμόζεται καὶ ἐνταῦθα ἡ διαστολή, τὴν ὁποίαν ἐκόμαμεν περὶ τοῦ τόπου, τῆς ἐμπειρικῆς δηλ. πραγματικότητος καὶ τῆς ὑπερβατικῆς αὐτοῦ ἰδανικότητος. Κατ' ἐμπειρικὴν ἔννοιαν, ὁ χρόνος εἶναι πραγματικός, καθ' ὑπερβατικὴν καὶ ἀπόλυτον, εἶναι ἀπλῶς ἰδανικός.

Κατὰ τῆς διαστολῆς ταύτης ἐγίνε πρὸς τὸν συγγραφεῖα ἐνοτασίαι, τὴν ὁποίαν ἀνασκευάζει (§. 7.) διαφωτίζων ἐτι μᾶλλον τὴν θεωρίαν του.

Αἱ μεταβολαί, λέγουσι, δὲν εἶναι δυνατὰ εἰμὴ ἐν τῷ χρόνῳ, ἄρα ὁ χρόνος εἶναι τι θετικόν καὶ ἂν ἠθέλομεν νὰ ἀμφιβάλωμεν περὶ τῶν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα γινομένων μεταβολῶν, δὲν δυνάμεθα ν' ἀμφιβάλωμεν περὶ τῶν ἐν τῷ ἡμέτερῳ πνεύματι. Εἰς τοῦτα δὲ ἀπάντᾳ, ὅτι ὁ χρόνος βεβαίως εἶναι τι θετικόν, εἶναι ὁ πραγματικὸς τύπος τῆς ἐσωτερικῆς δράσεως· ἔχει λοιπὸν ὑποκειμενικὴν πραγματικότητα ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πείραν, εἶναι λοιπὸν τρόπος τοῦ παριστάνειν εἰς ἡμᾶς τὸ ἡμέτερον ἐγὼ καθὼς ἀντικείμενον. Ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν τὸ ἐγὼ, τὸν ἄνθρωπον, δὲν ὑπάρχει πλέον οὔτε διαδοχὴ, οὔτε αἰσθητικότης, οὔτε ὑποκειμενικός τύπος, οὔτε χρόνος. Ἀποδίδοντες εἰς τὸν τόπον ἐμπειρικὴν ἀπλῶς πραγματικότητα τῷ ἀποδίδομεν τὴν αὐτὴν πραγματικότητα τὴν ὁποίαν ἔχουσι πρὸς ἡμᾶς αἱ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων ἐμφανίσεις, δηλαδὴ αἱ ἡμέτεραι αἰσθήσεις. Δὲν δυνάμεθα ἄλλως πῶς νὰ συλλάβωμεν τὸν χρόνον χωρὶς νὰ καταστρέψωμεν τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ νὰ πλάσωμεν χίμαιραν ὄλως ἀκατάληπτον, ἀδικαιολόγητον καὶ ἀνεξήγητον.

Αἱ τελευταῖαι γενικαὶ παρατηρήσεις (§. 8.), αἵτινες κλείουσι τὴν αἰσθητικὴν, δὲν εἶναι εἰμὴ ἀνακεφαλαίωσις τῶν προηγουμένων θεωριῶν, δηλαδὴ α. ἡ ἀπλῶς σχετικὴ καὶ ὑποκειμενικὴ ἀξία τῶν ἐμφανίσεων τῶν φαινομένων τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῶν δύο αὐτῆς τύπων καὶ ἐκ τῶν προτέρων καθαρῶν δράσεων τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου· β. ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ προϋπάρχωσιν αἱ τύποι οὗτοι ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν, ἵνα ἐξηγήσωμεν τὴν καθολικότητα, τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν ἀποδεικτικὴν βεβαιότητα τῶν ἐκ τούτων προερχομένων ἄλλων ἐκ τῶν προτέρων ἐνοιῶν, οἷαι εἶναι αἱ συνθετικαὶ τῆς γεωμετρικῆς κρίσεις, αἱ θεωρίαι τῆς κινήσεως καὶ τῶν κινήτικῶν δυνάμεων· γ. ἡ δυνατὴ συμβίβασις τῆς ἰδανικῆς καὶ κατὰ φαινόμενον σκεπτικῆς ταύτης διδασκαλίας μὲ τὴν ἐμπειρικὴν πραγματικότητα τῶν ἐξωτερικῶν ἐμφανίσεων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ ἐγὼ φαινομένων· δ. τελευταῖον τὰ ἄτοπα, ἅτινα ἠθελον πηγᾶσθαι, εἰάν δὲν παρεδεχόμεθα

τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον ὡς ὑποκειμενικούς τύπους τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθητικότητος.

Καὶ ἰδοὺ ἔχομεν (οὕτω συμπεραίνει) ἐν τῶν ἀναγκαίων προσόντων, πρὸς λύσιν τοῦ καθολικοῦ τῆς ὑπερβατικῆς φιλοσοφίας προβλήματος· δηλαδὴ εἰναι δυνατόν αἱ ἐκ τῶν προτέρων συνθετικαὶ προτάσεις. Εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον ἔχομεν δύο προκατειλημμένας καθαρὰς δράσεις. Θέλοντες νὰ ἐξέλθωμεν τῶν ἰδεῶν καὶ νὰ ὑπερβῶμεν αὐτάς, κρίνοντας ἐκ τῶν προτέρων, εὐρίσκομεν εἰς τὰς δράσεις ταύτας, ἀντιστοιχοῦσας εἰς τὰς ἰδέας, πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἀνακαλυφθῇ ἐκ τῶν προτέρων, καὶ πᾶν ὅ,τι δύναται συνθετικῶς νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἔννοϊαν.

Τοιαύτη εἶναι ἡ αἰσθητικὴ τοῦ Καντίου.

Ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ἠσχόλησα ὑμεῖς, Κύριοι, εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς Καντιανῆς διδασκαλίας· ἀλλὰ θέλετε μὲ συγχωρήσῃ, ἐλπίζω, ἕνεκα τῆς σημαντικότητος τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῆς ἐνδομύχου αὐτοῦ συνοχῆς, μὲ τὰς περαιτέρω θεωρίας. Ἡ αἰσθητικὴ εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ὁ πρῶτος τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας. Γνωρίζετε ἤδη τὴν μέθοδον τοῦ Καντίου, τὰς θεμελιώδεις αὐτοῦ ἀρχάς, τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ τὴν τάξιν, καὶ τὸ βλέμμα σας παρεσέδυσεν ἤδη, δὲν ἀμφισβῆλω, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου ναοῦ, τοῦ ὁποίου ἐπροσπάθησα ὀπωσοῦν νὰ διαγράψω τὴν εἴσοδον.

Apparet domus intus, et atria longa patescunt.

Ἡ δὲ ὠραιότης τοῦ κτιρίου θέλει ἴσως περιποιήσῃ εἰς ἐμὲ τὴν ἐπιείκειάν σας ἕνεκα τοῦ ἀτέχου καὶ ἀτελοῦς τῆς σκιαγραφίας.

Τ Ε Λ Ο Σ

E. γ. Δ της Κ. τ. Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	Σελ. 3
ΚΕΦ. Α'. Περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ὄντος, καὶ τῶν στοιχείων αὐτῆς.....	» 4
» Β'. Περὶ τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ οὐκ ἐγώ.....	» 11
» Γ'. Περὶ τῶν ἐκ τῶν προτέρων ἀρχῶν.....	» 17
» Δ'. Περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἀπείρου.....	» 23
» Ε'. Περὶ τῶν νοητικῶν δυνάμεων σχετικῶς πρὸς τὰς ἐκ τῶν προτέρων ἀρχάς.....	» 32
» Ζ'. Ἀνάλυσις τοῦ συστήματος τοῦ Πλάτωνος.....	» 40
» Ζ'. Ἀνάλυσις τοῦ συστήματος τοῦ Ἀριστοτέλους.....	» 48
» Η'. Περὶ Λεϊβνιτίου καὶ Μαλεβράγγου.....	» 55
» Θ'. Σύστημα τοῦ Καντίου.....	» 61
» Ι'. Ἐπίκρισις τοῦ Καντισμοῦ.....	» 76
» ΙΑ'. Σύστημα τοῦ Ρεΐδου.....	» 91
» ΙΒ'. Ἐπίκρισις τοῦ συστήματος τοῦ Ρεΐδου.....	» 112
» ΙΓ'. Περὶ μαθηματικῶν ἀρχῶν.....	» 123
» ΙΔ'. Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν διαιρέσεων αὐτῆς, καὶ περὶ φιλοσοφικῆς μεθόδου.....	» 132
» ΙΕ'. Περὶ ἀληθοῦς, ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ.....	» 136
» ΙΣ'. Περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀληθοῦς.....	» 138
» ΙΖ'. Περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀγαθοῦ.....	» 141
» ΙΗ'. Περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ καλοῦ.....	» 145
» ΙΘ'. Περὶ θεοσοφίας καὶ συμπέρασμα τοῦ ὄλου πονήματος.....	» 160
Σημειώσεις Α'.....	» 166
» Β'.....	» 169
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.....	» 171
ΠΕΡΙ ΚΑΝΤΙΣΜΟΥ. ΥΠΟΜΝΗΜΑ Α'.....	» 194

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Σελ.	Στίχ.	ἀντί	γράφε
6	2	περὶ αὐτῆς καθότι,	περὶ αὐτῆς, καθότι
14	21	πρώτης εὐθείας	πρώτης, εὐθείας
29	3	(σημειώσεως) intuition	intuito

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΞΗ EN ΑΘΗΝΑΙΣ

ΝΟΜΙΚΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ καταρτισθέντες υπό

Γ. Διοβουνιώτου, δικηγ. βρηγ. εν τῷ Πανατ. Πολιτικῇ Δικονομίᾳ (ἔκδοσις Β΄) Δρ. 22.—
Ἐμπορικῇ Νομοθεσίᾳ (ἔκδοσις Β΄) Δρ. 15.—
Διπλωματικῇ καὶ Προξενικῇ Νομοθεσίᾳ Δρ. 7.—
Ἴδιος Πολιτικῶς Κώδεξ Δρ. 8.—
Χαρτόσημον Δρ. 4.—
Ἑλληνικὰ Συντάγματα Δρ. 3.50—
Διεθ. Ἐλεγχος Δημ. Χρέος, Μονοκώλια Δρ. 4.—
Φορολογία καπνοῦ Δρ. 2.—
Ποινικῇ Δικονομίᾳ (ἔκδοσις Β΄) Δρ. 13.—
Ποινικῶς Νόμος (ἔκδοσις Β΄) Δρ. 15.—
Διοικητικῇ Ἐκτέλεσι Δρ. 4.—
Φορολογία ἑπιτηδευμάτων Δρ. 2.—
Στρατ. καὶ Ναυτ. Ποινικῇ Νομοθεσίᾳ Δρ. 4.—
Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ Δρ. 5.—
Δικαστικῶς Ὄργανισμός Δρ. 4.—
Ἀστικοὶ Νόμοι Δρ. 18.50—
Ἐλεγκτικῶν Συνεδρίων, Δημόσιον Λογιστικῶν, Συντάξις Δρ. 6.—
Δημοτικῇ Νομοθεσίᾳ Δρ. 5.—
Ὀδοποιία, Ὀδοδομ. κώλεων, Δημ. ἔργα Δρ. 4.—
Τελωνιακῇ Νομοθεσίᾳ Δρ. 3.—
Γενικῶν Ἐδρετήριον Δρ. 3.—

Τὸ ἅλιν Δρ. 141.—

ΣΥΣΤΗΜΑ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ὑπὸ Βερ-

ναρτ Windscheid κατὰ μετάφρασιν Ἀθανασίου Ἀργυροῦ, δικηγόρου. Δρ. 60.—
Τόμος Α΄, Γενικαὶ Ἀρχαὶ Δρ. 14.—
• Β΄. Ἐμπορικῶν Δικαίων Δρ. 19.—
• Γ΄. Ἐνοχικῶν Δικαίων, μέρος α΄ Δρ. 11.—
• Δ΄. β΄ Δρ. 12.—
• Ε΄. Οἰκογενειακῶν Δικαίων Δρ. 6.—
• ΣΤ΄. Κληρονομικῶν Δικαίων Δρ. 19.—

ΛΕΞΙΚΟΝ ΝΟΜΙΚΗΣ συγγραφὴν ἑπιμελεῖς Θ.

Φλογαῖτου, τόμοι 2, σελ. 2,000 Δρ. 30.—

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΟΝ ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ ὑπὸ Θεοδο-

ρου Φλογαῖτου Δρ. 14.—

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ κατὰ τὰς παραδό-

σεις Σεν. Ψαρῶ, σελ. 809, Δρ. 19.—

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΥΠΙ-

ΚΟΥ ὑπὸ Κωνσταντίνου Μάρσα Δρ. 12.—

ΝΕΟΙ ΠΑΝΔΕΚΤΑΙ, ἥτοι συλλογὴ πᾶσιν τῶν

μέχρι σήμερον γραφεῖσθαι νομικῶν διατριβῶν, ἑπιμελεῖς Ν. Κουντουριᾶτου δικηγόρου.

Τόμ. α΄, Α. Ἀβαρία - Ἀνήλιμος Δρ. 17.50
 • β΄, Α. Ἀνταγωγή - Ἀρκεσθητόν Δρ. 16.—
 • γ΄, Β-Δ. Βιασμός - Δημ. κατήγορος Δρ. 12.50
 • δ΄, Δ. Διαζύγιον - Διαδικασία Δρ. 18.50
 • ε΄, Ε. Ἐγγράφα - Ἐπιταγή Δρ. 18.50
 • στ΄, Ε-Κ. Ἐπιτροπεία - Κεφαλαιώσεις Δρ. 12.50
 • ζ΄, Κ-Μ. Κληρονομία - Μουκαγιῶν τεμηρίων Δρ. 13.50
 • η΄, Ν-Π. Ναυλός - Πράξις ποιν. Δρ. 14.—
 • θ΄, Π-Ρ. Προανάκρισις - Ρέοντα ὕδατα Δρ. 12.50
 • ι΄, Σ-Υ. Σήματα - Ὑπερογκ. βλάβη Δρ. 12.—
 • κ΄, Υ-Ω. Ὑποθήκη - Ὁφελείας ἀγωγή - Ἐδρετήριον Δρ. 9.50

Τὸ ἅλιν Δραχ. 147.—

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΠΟΛ. ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΑΙ ὈΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΝΟΜΩΝ ὑπὸ Δ. Παπαμιάνου προέδρου Ἐφετῶν. Τόμοι 4, σελ. 3452 Δρ. 40.—

ΒΑΣΙΛΙΚΑ. Τὸ γνήσιον κείμενον αὐτῶν μόνον, κατ' ἐπιβεβαιώσιν τῶν κ. κ. Γ. Διοβουνιώτου καὶ Κ. Διοβουνιώτου. Τόμοι 5 Δρ. 23.—

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ὑπὸ Θ.

Φλογαῖτου. Τὸ ἅλιν ἔργον Δρ. 47.50
 Τόμ. α΄. Πολιτικῇ Δικονομίᾳ καὶ Ὄργανισμός Δικαστηρίων, σελ. 928 Δρ. 16.—
 • β΄. Ποινικῶς νόμος - Ποιν. Δικονομία - Ποιν. διατάξεις Δρ. 16.—
 • γ΄. Ἐμπορικῶς νόμος - Ἀστικῶς νόμος - Χαρτόσημον Δρ. 10.—
 • δ΄. Ἐξέταξις Ἀρμενοπούλου Δρ. 14.—
 • ε΄. Ἐπίμετρον τῆς β΄ ἐκδόσεως περιλαμβάνον τούς νεωτέρους νόμους, Β. Διατάγματα, νομολογίαν κτλ. Δρ. 3.50

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, γραφεῖσα

ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συγγραμματος Κ. Ν. Κωσιῆ ὑπὸ Γα. Πετρουδάκου. Τόμοι 3 Δρ. 9.—

ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ, γραφεῖς ὑπὸ Ν.

Κουντουριᾶτου, δικηγόρου. Δρ. 10.—

ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ὑπὸ Lyon

Caen καὶ Κ. Renault, καθηγητῶν ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τῶν Παρισίων. Μετάφρασις Κουντουριᾶτου, καὶ Σακελλαρίου δικηγόρου. Τὸ ἅλιν ἔργον τόμοι 8 Δρ. 80.—

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ,

ὑπὸ Θ. Φλογαῖτου, σελ. 483 Δρ. 10.—

ΕΙΔΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ ΑΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΟΝΟ-

ΜΙΚΟΙ ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, ἄλλων Τραπεζῶν, κτλ. ὑπὸ Γ. Κοσιῆ δικηγ. Δρ. 8.—

ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ καὶ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΝΑΥ-

ΤΙΛΙΑ ὑπὸ Ἐμμ. Μακρυγιάννη Δρ. 18.—

ΛΕΞΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ, κα-

ρτεῖον σύντομον ἑρμηνείαν ἐκάστου θεσμοῦ, τοῦ σχετικῶς τόκου καὶ τῆν σχετικῶν νομολογίαν, ὑπὸ Ν. Κουντουριᾶτου. Τόμ. α΄. Ἀβαρία - Ἀπιστία. Σελ. 762 Δρ. 14.—

ΒΑΣΙΛΙΚΑ, Κατὰ τὴν ἐν Λαϊσίᾳ ἔκδοσιν τοῦ

Γ. Ε. Heimbach καὶ τῶν συμπληρώμα τοῦ Ζ. Lingenthal, καὶ τῶν Β. Ferrini καὶ J. Mercati, οἱ προεστῆσαν αὐτῶν διατάξεις τῶν Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατορῶν αὐτῶν τῆν κατάλοιπῶν τῆς Βυζαντινῆς Ἀυτοκρατορίας ἐκδόσεις, τὰ ἄλλοτερον κείμενα τῆς Ἰουστινιανέου νομοθεσίας, τὰ κείμενα τοῦ Jus Graecoromanum, ἢ μὲχρι τοῦ νῦν σχετικῶν νομολογία τῶν Ἑλληνικῶν δικαστηρίων καὶ πλείους ἐρμηνευτικαὶ σημεῖασι, ὑπὸ Ἰωάννου Ζέππου δικηγόρου. Ἐκδόσις δευτέρα, ἐπιτηρημένη καὶ βελτιωμένη (μεγαλύτερα τῆς α΄ ἐκδόσεως κατὰ 1000 σελῶν). Τόμοι 5. Σελ. 409. Δραχ. 150.—

ΣΥΣΤΗΜΑ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ὑπὸ Ἐρ-

ρίκου Dernburg καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανατ. σπηλίᾳ τοῦ Βερολίνου, κατὰ μετάφρασιν Γεωργίου Διοβουνιώτου, ἐπιτηρητοῦ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανατιστηρίῳ. Ἐκδόσις δευτέρα ἐπιτηρημένη.

200 ΔΡΑΧ. ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΝΑΣΘΕ Ν' ΑΓΟΡΑΣΗΤΕ ΠΛΗΡΩΝΤΕΣ 10 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

Ζητήσατε τιμολόγιον ἅλιν τῶν βιβλίων μας 1450 (δωρεάν).

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΞΗ EN ΑΘΗΝΑΙΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

- Ο* Γερω-Μαρτέν (Κορμών-Γκραντέ) δρ. 1.20
- Τόσκα, (Σαρδού) δράμα εις πράξεις 4 1.—
- Οι Βρυκόλακες, (Γ'φεν) δράμα, πράξ. 3 1.—
- Η λύρα του Γέρω-Νικόλα, (Κόκκου) 0.80
- Ο μακαρίτης Τουτινέλ, (Μπισσόν) 1.—
- Η Τιμή, (Σουβερμαν) δράμα, πράξ. 3 1.20
- Πατρίς, (Σαρδού) δράμα, πράξ. 3 1.20
- Η Καραντίνα, (Ν. Λάσκαρη) κωμωδία 1.20
- Αι δύο Όρφαναί, (Δ' Έγγερ) δράμα 1.20
- Κωμωδίαι μονόπρακτοι (Ν. Λάσκαρη) 1.20
- Αλλάθης της Θαλαμίας, (Καλδεράν) 1.—
- Ο Άγαπητικός της Βασκοπούλας, 1.20
- Νά τὸ λέμε; (Λαρκίς) κωμωδία 1.—
- Μονόλογοι Καλαποθάκη, Λάσκαρη κλ. 0.80
- Οι δύο Λοχίαι, (Δοβριν) δράμα 1.20
- Η Στριγγιά, (Ν. Άντωνοπούλου) 0.80
- Οι άτιμοί, (Ροβεττά) δράμα, πράξ. 3 0.80
- Ο Καπετάν Γιακουμής, (Κόκκου) 1.20
- Η Φαίδωρα, (Σαρδού) δράμα, πρ. 4 1.20
- Η Γκόλφω, (Περραιάδου) δράμ. ειδυλ. 1.20
- Μαλλιά Κουβάρια (Λάσκαρη) κωμωδ. 1.40
- Ο Στανός, (Ι. Νικολάρα) δράμα 0.60
- Η Χαΐδοι, (Π. Μετσοιωτίου) δρ. ειδ. 0.80
- Η Θεία του Καρόλου, (Μαργαντών) 1.—
- Ο Γαμβρός μας, (Λάσκ. Γιαννουκάκη) 1.20
- Ντροπαλός έρωτευμένος, (Λάσκαρη) 0.60
- Σαμπινιόλ χωρίς νά θέλλη, κωμωδ. 1.40
- Η Μήδεια, (Σουβερν) δράμα, πρ. 4 1.20
- Η Λαμπαδοδρομία, (Έρβί) δράμα 1.20
- Έρωτος Θρίσμοβος, (Ζιακότα) μύθος 0.60
- Τὸ σπίτι της Κούκλας, (Γ'φεν) 1.40
- Ο υἱός της νυκτός, (Σελόρη) δράμα 1.20
- Θυμιούλα ή Γαλαξειδιώτισσα, ειδ. 0.80
- Μάρκσλλα, (Π. Δημητρακοπούλου) 1.20
- Οι Ίακωβίται, (Κοκπέ) δράμα, πρ. 5 1.—
- Νυξ έλεημοσύνης, (Γω. Βουλοδήμον) 1.—
- Ο Ράπτης των Κυριών, (Φεϊδά) 1.20
- Από τη Γη 'ς τόν Ούρανό, (Δημητρ.) 1.20
- Κωμωδίαι, (Λάσκαρη), σειρά δευτέρα 1.—
- Η Λοκαντιέρα, (Γκολδόνι) κωμωδία 1.40
- Ο Δόν Κιχώτης, λαοτραγωδία 1.40
- Ο μάργμα-Δινάρδος, (Κόκκου) 1.—
- Τὸ Στοιχείο, (Καλδεράν) δράμα 1.—
- Οι Ίππται της Όμίχλης, δράμα 1.40
- Άγαθόπουλος δΣηροχωρίτης, (Μολ.) 0.80
- Γιά την τιμή, (Χρηστοβασιλη) δράμα 1.—
- Νικηφόρος Φωκάς, (Π. Ζάννου) τραγ. 1.20
- Η Χίρα, (Μελέν-Άλεβ) κωμωδία 1.—
- Δραμάρια, (Λάσκ.) «Νά με ζηλεύης» κλ. 1.—

100 ΔΡ. ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΝΑΣΘΕ Ν' ΑΓΟΡΑΣΗΤΕ ΠΛΗΡΟΝΤΕΣ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ Ζητήσατε τιμολόγιον όλων των βιβλίων μας 1450 (Περραιά).

- Τὸ Μπαλότι, (Λάρνλεθ—Φέν) κωμωδ. 1.20
- Ταρτούφος, (Μολιέρου) κωμωδία 1.20
- Πιχ-Νίε, (Ν. Λάσκαρη—Γ. Πάπ) κωμ. 1.20
- Πολιτικός Άνεμόμυλος, (Γιοντιν) 0.60
- Γένος και καρδία, (Π. Ζάννου) δράμα 0.80
- Ο μνηστήρ της Άρχοντούλας, 0.80
- Ίωσίας ὁ Άκτοφύλαξ, δράμα 1.20
- Γουλιέλμος ὁ άγθοφόρος, δράμα 1.20
- Ο ήθοποιός Κήν, (Δουμα) δράμα 1.40
- Ο Μίδας και ὁ κουρεύς του, (Λάσκ.) 0.80
- Όνειρον έαρινής πρωίας, (Δ' Άνοόν.) 0.60
- Άρχοντοχωριάτης (Μολιέρου) κωμ. 1.—
- Ο Χορός του Ζαλόγγου, (Περραιάδ.) 1.20
- Σεβέρος Τορέλλης, (Κοκπέ) δράμα 1.—
- Τὸ ξένο ψωμί, (Τουργένιεφ) δράμα 1.—
- Σκλάβοι, (Σ. Περραιάδου) δράμα, πρ. 4 1.—
- Κωμωδίαι, (Π. Ζάννου) 1.20
- Έλισσάβητ, (Γιακομέτη) δράμα, π. 5 1.20
- Νόρμα, (Δορμεβίλ) τραγωδία, πρ. 5 1.40
- Ο μαρκήσιος Πριολά, (Λαβεδάν) 1.20
- Πάτερ ήμῶν, (Κοκπέ) δράμα, πρ. 1 0.40
- Έσμέ, (Περραιάδου) δραματ. ειδύλ. 1.—
- Η Έξοσις του Όθωνος, (Δημητρ.) 1.—
- Οι μετανάσται, (Άρνώτου) δράμα 1.—
- Γαλάτεια, (Σ. Βασιλειάδου) δράμα 0.70
- Κωνστ. Παλαιολόγος, (Ζαμκελιου) 0.60
- Η Ψυχοκόρη, (Ι. Βοτσάρη) δραμ. ειδ. 1.20
- Μερόπη, (Α. Βερναρδάκη) τραγωδία 0.70
- Κυρία με τας Καμελίαις, (Α. Δουμα) 1.40
- Σκύλλα, (Σ. Βασιλειάδου) δράμα 0.70
- Γύπαρις, (Κ. Σάδα) κωμωδοτραγωδία 3.20
- Στάθης, (Σάδα) κρητική κωμωδία 2.50
- Έλληνικ. Θέατρον, κωμωδία «Ο θάνατος του Περικλέους» Δ. Κορομηλά—'Υπό έχειμόθειαν» Ν. Λάσκαρη. — «Ζητείται άποκρίτης» Χ. Αννίνου.—'Τὸ άνδραεικλον» Δ. Καμπούρογλου. — «Η διαθήκη του Θείου μου» Μ. Γιαννουκάκη.—'Ένοικιάζεται» Λάσκαρη—Δημητρακοπούλου. — «Είς αναζήτησιν δραματικού συγγραφέως» Π. Άλιώτου. δρ. 2.50
- Κωμωδίαι μονόπρακτοι (Ν. Λάσκαρη) «Τὸ κομμάτι της νυκτός» — «Ο Μόλος της έριδος» — «Η κόλησις της Άθηνας» — «Η εἰς Άδου παραγγελία» — «Η παληόγλωσσα» — «Η Έλενίτσα της ὁδοῦ Άγγέλου» δρ. 1.50
- Κωμωδίαι μονόπρακτοι Α. Πιστη. «Θ' αυτοτραγισθῶ» — «Άστε ντοσά οῦ» — «Νυκτεριναι συνεντεύξεις» — «Γιάγτες» — «Βίβλια, βίβλια» — «Σε μιὰ ταράτσα» — «Πὸς έσώσεις πὸς έγω ντομάδες» — «Άημοκρασία» δρ. 1.70
- Κρητικόν Θέατρον, ὡς Κ. Σάδα δρ. 3.50
- Έρωφίλη, τραγ. Γ. Χορτάση ὡς Σάδα δρ. 3.50

ΜΕΛΟΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

- ΚΑΒΑΛΑΕΡΙΑ ΡΟΥΣΤΙΚΑΝΑ Mascagni
- ΥΠΝΟΒΑΤΙΣ Sonambula Bellini
- ΠΑΛΛΗΝΑΤΣΟΙ Leoncavallo — ΤΟΣΚΑ Puccini
- ΜΑΝΟΝ ΔΕΣΚΟ Puccini — ΚΑΡΜΕΝ Bizet
- ΤΡΑΒΙΑΤΑ Verdi — ΜΠΟΕΜ Puccini
- ΦΡΑ ΔΙΑΒΟΛΟΣ Auber — ΝΟΡΜΑ Bellini
- ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ Boito — ΕΡΝΑΝΣΕ Verdi
- Ο ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ Σ. Σόνδα.
- Η ΜΑΡΙΣΣΑ Δ. Λαυράγκα, Η ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ ΚΑΙ Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ Π. Καρράς
- Ο ΡΙΓΟΛΕΤΤΟΣ Verdi — ΘΑΛΟΥΣΤ Gounod

- ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΙΑ Δ. Λαυράγκα
- Η ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΗ (La Favorita) Rossini
- Ο ΚΟΥΡΕΥΣ ΤΗΣ ΣΕΒΙΛΙΑΣ Donizetti
- ΔΟΥΚΙΑ ΤΟΥ ΛΑΜΠΕΡΜΟΥΡ Donizetti
- ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΣΑΡΗΣ Π. Καρράς
- Ο ΚΡΙΣΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΥΜΠΑΡΑ Ricci
- ΟΙ ΓΑΜΟΙ ΤΗΣ ΠΙΑΝΟΥΛΑΣ (Les noces de A-I-DA Verdi (Jeannette) Massé
- Ο ΡΑΥΔΑΟΣ (il Trovatore) Verdi
- ΧΟΡΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΟΦΟΡΩΝ (Un ballo in maschera) Gounod (scherza) Verdi.